

УДК [336.748.12:338.51](477)

М.В. Поплавський

## ДИНАМІКА РЕГУЛЮВАННЯ ІНФЛЯЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

*Досліджено інфляційні процеси в Україні у 2007–2012 рр. Дано аналіз їх причин та соціально-економічних наслідків. Проаналізовано довгострокові тенденції інфляційних процесів і встановлено, що інфляція є однією з найбільш гострих проблем сучасного розвитку економіки України.*

**Ключові слова:** інфляція, інфляційні процеси, причини інфляції, купівельна спроможність, дисбаланс попиту, дисбаланс пропозиції, наслідки інфляції, соціальна напруженість, антиінфляційна стратегія.

*Исследованы инфляционные процессы в Украине в 2007–2011 гг. Дан анализ их причин и социально-экономических последствий. Проанализированы долгосрочные тенденции инфляционных процессов и установлено, что инфляция является одной из наиболее острых проблем современного развития экономики Украины.*

**Ключевые слова:** инфляция, инфляционные процессы, причины инфляции, покупательная способность, дисбаланс спроса, дисбаланс предложения, последствия инфляции, социальная напряженность, антиинфляционная стратегия.

*Inflation in Ukraine in 2007–2011, its causes and socioeconomic consequences were examined. Long-term trends in inflation processes were analyzed and inflation was found one of the most acute problems of modern economic development of Ukraine.*

**Key words:** inflation, inflation as an action, causes of inflation, purchasing power, demand imbalance, supply imbalance, the effects of inflation, social tension, anti-inflationary strategy.

**Постановка проблеми.** Інфляція є однією з найбільш гострих проблем сучасного розвитку економіки України, що негативно впливає на всі сторони життя суспільства. Вона знецінює результати праці, знищує заощадження юридичних і фізичних осіб, перешкоджає довгостроковим інвестиціям та економічному зростанню.

В економічній практиці суб'єктам господарювання важливо не тільки всебічно і правильно виміряти інфляцію, але й відповідно оцінити її наслідки та адаптуватися до них. З цієї точки зору, перш за все, мають значення структурні характеристики динаміки цін. Під час так званої збалансованої інфляції ціни товарів зростають, зберігаючи колишні співвідношення між собою. Особливе значення при цьому має збалансованість їх загального зростання з цінами на ринку праці. У такому випадку рівень реальних доходів працівників не

знижується, хоча накопичені раніше грошові заощадження втрачають свою цінність.

Говорячи про показники і типи інфляції, варто порушити питання про її наслідки та вплив на економіку. У західних країнах інфляція стала практично невід'ємним атрибутом ринкової системи господарювання. Це дозволяє вести мову не просто про наслідки, а й про деякі специфічні функції інфляції.

**Аналіз актуальних досліджень.** У сучасних українських джерелах різні аспекти дослідження процесів інфляції в Україні широко висвітлюються у працях таких вчених, як А. Амосова, В. Андрущенко, О. Василика, А. Гальчинського, В. Геєця, А. Давидова, С. Дзюбика, Б. Кваснюка, О. Кириленко, М. Ковалюка, С. Ковальчука, С. Лушина, В. Маневича, О. Мельника, В. Найдюнова, В. Опаріна, О. Петрика, М. Савлука, А. Савченка, В. Савчука, В. Степаненко, В. Федосова, С. Юрія та ін.

**Мета статті** – розкрити суть та особливості інфляційних процесів, простежити її вплив на інші сфери економічного життя та дослідження динаміки інфляційних процесів в Україні за останні роки.

**Виклад основного матеріалу.** Незбалансована інфляція викликає перерозподіл доходів, структурні зміни у виробництві товарів і послуг, оскільки ціни різних товарів постійно змінюються відносно одна одної, причому в різних пропорціях. Особливо швидко зростають ціни на повсякденні товари нееластичного попиту. Як правило, відстають від інших темпи зростання цін на ринках праці, що веде до зниження рівня життя і зростання соціальної напруженості.

Індекс інфляції в Україні протягом 2007–2012 рр. був незначним. Офіційно він виходив за межі 100%, окрім 2012 року – у 2007 р. (116,6%), у 2008 р. (122,3%), у 2009 р. (112,3%), у 2010 р. (109,1%), у 2011 р. (104,6%) і 2012 р. (99,8%) (табл. 1).

Таблиця 1

## Зведена таблиця індексів інфляції в Україні за 2007-2012 рр., % [6]

	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Січень	100,5	102,9	102,9	101,8	101,0	100,2
Лютий	100,6	102,7	101,5	101,9	100,9	100,2
Березень	100,2	103,8	101,4	100,9	101,4	100,3
Квітень	100,0	103,1	100,9	99,7	101,3	100,0
Травень	100,6	101,3	100,5	99,4	100,8	99,7
Червень	102,2	100,8	101,1	99,6	100,4	99,7
Липень	101,4	99,5	99,9	99,8	98,7	99,8
Серпень	100,6	99,9	99,8	101,2	99,6	99,7
Вересень	102,2	101,1	100,8	102,9	100,1	100,1
Жовтень	102,9	101,7	100,9	100,5	100,0	100,0
Листопад	102,2	101,5	101,1	100,3	100,1	99,9
Грудень	102,1	102,1	100,9	100,8	100,2	100,2
Всього за рік	116,6	122,3	112,3	109,1	104,6	99,8
Середньомісячний темп росту	101,3	101,7	101,0	100,7	100,3	99,9
Середньорічний темп росту	112,8	125,2	115,9	109,4	108,0	100,6

Інфляція зазвичай вимірюється індексом споживчих цін, який одночасно свідчить про зміну життєвого рівня населення.

Індекс споживчих цін відображає зміну вартості фіксованого споживчого набору товарів і послуг у поточному періоді щодо попереднього (табл. 2).

Таблиця 2

## Індекси споживчих цін (ІСЦ) на товари та послуги у 2007-2012 рр., % [3]

	ІСЦ	Продукти харчування та безалкогольні напої	Алкогольні напої, тютюнові вироби	Одяг і взуття	Житло, вода, електроенергія, газ та інші види палива	Предмети домашнього вжитку, побутова техніка та поточне утримання житла	Охорона здоров'я	Транспорт	Зв'язок	Відпочинок і культура	Освіта	Ресторани та готелі	Різні товари та послуги
2007	116,6	123,7	109,5	101,9	112,3	102,9	113,2	114,1	97,2	104,7	115,8	116,5	111,4
2008	122,3	124,5	122,7	104,6	128,2	116,2	121,9	122,5	105,0	117,1	129,2	127,9	130,4
2009	112,3	110,9	138,4	107,6	108,2	114,3	126,3	119,2	104,3	111,8	115,1	110,0	119,1
2010	109,1	110,6	122,1	102,2	113,8	101,2	105,8	106,6	91,1	102,5	110,3	107,4	108,7
2011	104,6	101,7	108,8	101,0	111,0	103,5	106,4	120,9	103,5	103,2	105,7	107,2	105,4
2012	99,8	97,7	107,0	97,7	100,7	100,5	102,0	104,1	101,4	100,2	104,4	102,8	102,2

Слід пам'ятати, що сам факт інфляції не обов'язково призводить до зниження особистого реального доходу, або рівня життя. Інфляція знижує купівельну спроможність, а проте реальний дохід, або рівень життя, знизиться тільки в тому випадку, якщо номінальний дохід буде відставати від інфляції. Встановлено, що до найбільш гострих наслідків інфляції можна віднести різке скорочення рівня зайнятості населення. [2, с. 27].

Слід відзначити, що інфляція по-різному впливає на перерозподіл залежно від того, чи є вона очікуваною або непередбаченою. У разі очікуваної інфляції одержувач доходу може взяти заходів, щоб запобігти її негативним наслідкам, які в іншому випадку позначаються на його реальному доході. Однак це питання суперечливе, оскільки зазвичай, щоб уникнути втрат, що викликаються знеціненням грошей, виробники, постачальники, посередники підвищують ціни, стимулюючи тим самим інфляцію.

Ставши постійним фактором економічного життя, інфляція значно ускладнює систему економічних відносин, вона вимагає до себе постійної уваги і спеціальних заходів з утримання на оптимальному рівні.

Вирішальна характеристика інфляції – це її величина. Ступінь впливу на економіку і на все суспільство залежить саме від рівня інфляції [1, с. 213]. Тривала інфляція в Україні – результат невдалої загальної економічної політики, що не забезпечила зростання виробництва, хоча різке обмеження грошової маси і дало тимчасовий ефект зниження інфляції. Важливим тут є темп інфляції. Він показує, на скільки відсотків змінився загальний рівень цін у звітному (поточному) періоді порівняно з базовим (минулим) періодом.

Темп інфляції є темпом зміни загального рівня цін і показує ступінь знецінення грошей. Невисокі темпи інфляції сприяють збільшенню прибутків і пожвавленню ринкової кон'юнктури і тому можуть позитивно позначатися на економічному розвитку, але при високому рівні зростання цін і тривалому характері інфляція перетворюється на велике економічне зло. [7, с. 147].

Інфляція породжує в державі різноманітні проблеми соціально-

економічного характеру. Перш за все, це порушення розподілу доходу в державі, послаблення позицій державної влади, зниження мотивації до праці, зростання безробіття.

У результаті проведеного аналізу сучасних тенденцій інфляції встановлено, що сьогодні для багатьох національних економік все ще актуальною залишається боротьба із загальним зростанням цін та його негативними соціально-економічними наслідками.

Важкі соціальні наслідки інфляції виявляються у зниженні реальних доходів громадян та порушенні нормального розподілу доходу між верствами населення. Неоднакове зростання цін призводить до соціального розшарування, посилюється майнова нерівність, що негативно впливає на заощадження і поточне споживання. Інфляція зменшує можливості накопичення. Співвідношення між споживанням і заощадженням населення та суб'єктів господарювання демонструє динаміку збільшення частки споживання. [8, с. 250].

Під час інфляції скорочуються заощадження в грошовій формі (депозитні вклади в банках) і прискорюється матеріалізація грошей. Адже домогосподарства й підприємства намагаються позбутися грошей, вкладаючи їх у запаси товарно-матеріальних цінностей та нерухомість.

Особливо небезпечна інфляція для осіб із фіксованими доходами (пенсіонерів, утриманців, державних службовців). В умовах інфляції доходи учасників виробництва зростають, а одержувачі трансфертних виплат втрачають частину доходу, оскільки номінальні ставки пенсій та інших соціальних виплат часто не індексуються або це відбувається із запізненням і не компенсує зростання цін.

Люди, які живуть на нефіксовані доходи, можуть виграти від інфляції. Номінальні доходи таких груп населення можуть обігнати рівень цін, або вартість життя, внаслідок чого їхні реальні доходи збільшаться. [7, с. 148].

З іншого боку, від інфляції страждають і деякі наймані робітники. Ті, хто працює в нерентабельних галузях промисловості і позбавлені підтримки

сильних профспілок, можуть опинитися в такій ситуації, коли зростання рівня цін випередить зростання їх грошових доходів.

Під час інфляції відбувається перерозподіл доходу між дебіторами та кредитором. Дебітори отримують вигоди у результаті знецінення грошової позики. Інфляція, особливо гіперінфляція, яка веде до загострення економічних і соціальних протиріч, вимагає від держави проведення заходів з подолання інфляції та стабілізації грошової системи [1, с. 219].

Якщо ставка відсотка не індексується, позичальники повертають борг грошима з меншою купівельною спроможністю. У результаті цього йде перерозподіл доходів від кредиторів до позичальників. Одним з основних дебіторів є держава, що випускає цінні папери (акції, облігації і т. ін.). При низьких процентних ставках і високій інфляції реальний розмір державного боргу скорочується. Головною проблемою української економіки все ще залишається відсутність довіри до заяв, узятих зобов'язань, проголошених намірів і планів. Причиною цього є їх неконкретність і, найчастіше, нереалістичність та суперечливість. Хоча без чесного визначення реальних проблем не можна досягти визначених цілей. [8, с. 251]

В Україні одночасно продовжують діяти (і посилюються) інфляційні очікування внаслідок популістських закликів щодо прискорення підвищення номінальних соціальних стандартів (перенесення терміну підвищення заробітної плати, збільшення номінальної заробітної плати, доведення у найближчі роки заробітної плати в Україні до європейських стандартів без абсолютного узгодження з динамікою продуктивності праці тощо) [1, с. 220].

Додаткова емісія грошових коштів, яку виробляє уряд для вирішення своїх нагальних завдань, супроводжується підвищенням цін, що викликає зростання невдоволення різних соціальних груп населення.

Бюджетні виплати (пільги, субсидії, допомоги, заробітні плати в держсекторі) знецінюються. У результаті знижується довіра до програм і заходів, що проводяться державною владою.

Крім того, встановлення заполітизованого, завідомо недостовірного прогнозу інфляції підриває довіру до антиінфляційної політики влади, ще більше розпалюючи цінові очікування громадян. Це призводить до того, що інфляція звужує стимули до трудової діяльності, оскільки підриває можливості працівників у реалізації своїх потреб при підвищених цінах. Адже у такому випадку номінальна зарплата зростає більшими темпами, ніж реальна (табл. 3).

Таблиця 3

**Темпи зростання номінальної та реальної заробітної плати в Україні протягом 2007 – 2012 рр., % [4]**

	Номінальна заробітна плата		Реальна заробітна плата	
	до попереднього року	грудень до грудня попереднього року	до попереднього року	грудень до грудня попереднього року
<b>2007</b>	129,7	131,1	112,5	110,3
<b>2008</b>	133,7	119,5	106,3	97,0
<b>2009</b>	105,5	111,6	90,8	99,1
<b>2010</b>	120,0	120,1	110,2	110,5
<b>2011</b>	117,6	116,2	108,7	111,0
<b>2012</b>	114,9	110,6	114,4	111,1

Як видно з даних табл. 3, найбільш суттєве зростання реальної заробітної плати спостерігалось у 2010 та 2012 рр. У цей час реальні доходи громадян у вигляді заробітної плати зросли на 31,5% та 20,4% відповідно.

Спотворення структури і диференціації доходів негативно впливають на мотивацію підприємницької та трудової діяльності (табл. 4).

Як видно з даних табл. 4, найменша середня заробітна плата традиційно спостерігається у сільському господарстві, освіті, охороні здоров'я та соціальній сфері. Тобто найменше заробляють громадяни, що зайняті у галузях народного господарства та утримуються за рахунок державного бюджету. Згідно з офіційною статистикою в Україні найвищі зарплати отримують працівники у фінансовій сфері, державному управлінні та промисловості.

Зрозуміло, що вплив заробітної плати на зміну цін та інфляційні процеси не можна заперечувати. Разом із тим нинішня заробітна плата, питома вага якої в структурі витрат на виробництво продукції промисловості є не дуже великою, не може бути головним чинником інфляції. Номінальні доходи продовжували

збільшуватися неоднаковою мірою, а загальне зростання цін ще більше поглиблювало розшарування суспільства за отримуваними зарплатами та демотивувало для подальшої трудової діяльності. [2, с. 28].

Таблиця 4

**Динаміка середньомісячної заробітної плати за деякими видами економічної діяльності у 2007-2012 роках (в розрахунку на одного штатного працівника, грн.) [5]**

	Сільське господарство	Промисловість	Торгівля	Діяльність транспорту та зв'язку	Фінансова діяльність	Державне управління	Освіта	Охорона здоров'я та соціальної надання допомоги	Надання комунальних та індивідуальних послуг; діяльність у сфері культури та спорту
<b>2007</b>	876	1 852	1 368	1 931	3 676	2 356	1 328	1 140	1 372
<b>2008</b>	1 147	2 057	1 649	2 324	4 094	3 418	1 692	1 441	1 802
<b>2009</b>	1 285	2 438	1 742	2 906	4 592	3 071	1 849	1 555	2 113
<b>2010</b>	1 430	2 580	1 874	2 726	4 601	2 747	1 889	1 631	2 065
<b>2011</b>	1 800	3 120	2 339	3 138	5 340	3 053	2 081	1 778	2 380
<b>2012</b>	2023	3 500	2 696	3 474	5 954	3 442	2 527	2 201	2 964

Це пов'язано з великою диференціацією міжгалузевої заробітної плати, розривом у рівні оплати праці в державному і недержавному секторах економіки, великим відставанням мінімальної заробітної плати від середньої, значною різницею у співвідношенні низькооплачуваних і високооплачуваних категорій працівників у межах окремих галузей та ін.

**Висновки та перспективи подальших досліджень.** Таким чином, з викладеного вище видно, що інфляція – це складний багатопрофільний процес, що завдає серйозної шкоди економіці країни, її населенню. Зростання загального рівня цін у даний час тією чи іншою мірою охоплює практично всі країни світу. Боротьба з ним вимагає великих зусиль і матеріальних витрат.



Інфляція неодмінно призводить до кризи державних фінансів унаслідок швидкого знецінення податків та інших надходжень у державну скарбницю та одночасного зростання видаткової частини бюджету. Через інфляцію реальна вартість доходів бюджету постійно зменшується. Тому держава змушена весь час вдаватись до друкарського верстата, щоб компенсувати фінансові втрати від інфляції.

Оскільки зробити це практично неможливо, то державі доводиться зменшувати свої витрати, передусім на соціальні потреби, що додатково загострює соціально-політичну нестабільність у суспільстві. На останній стадії інфляції зростання емісії стає вже не тільки фінансово не вигідним, а й соціально небезпечним.

### Література

1. Квастій Л.Г., Щербан О.Я., Угрин Л.Є. Аналіз інфляційних очікувань в економіці / Науковий вісник НЛТУ України // Збірник науково-технічних праць Вип. 21.1. – 2011. – С. 212-221.

2. Комар Т.В. Фінансові аспекти впливу інфляції на економічне зростання // Науковий вісник: Фінанси, банки, інвестиції. – №1. – 2011. – С. 21-28.

3. Офіційний сайт Державного комітету статистики України. [Електронний ресурс] – Режим доступу:

[http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2006/ct/cn\\_rik/isc/isc\\_u/isc\\_m\\_u.htm](http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2006/ct/cn_rik/isc/isc_u/isc_m_u.htm)

4. Офіційний сайт Державного комітету статистики України. [Електронний ресурс] – Режим доступу:

[http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/gdn/tznr/tznr\\_u/tznr\\_u.htm](http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/gdn/tznr/tznr_u/tznr_u.htm)

5. Офіційний сайт Державного комітету статистики України. [Електронний ресурс] – Режим доступу:

[http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2006/gdn/prc\\_rik/prc\\_rik\\_u/dszp\\_u2005.html](http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2006/gdn/prc_rik/prc_rik_u/dszp_u2005.html)

6. Сайт 24.golovbukh.ua [Електронний ресурс] — Режим доступу:  
<http://golovbukh.ua/ua/information/show/inflation-index>

7. Черевик Н.В., Мірошник Т.О. Особливості інфляційних процесів в Україні / Вісник ЖДТУ: Економічні науки. – №3 (53). – 2010. – С.146-149.

8. Черешня Г.А., Цвітун Т.В. Інфляційні процеси в Україні // Вісник Хмельницького національного університету: Економічні науки. – №2. – Т.2. – 2011. – С. 249-252.